

УДК 347.124

*П. Д. Гуйван***ЧАСОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПАТЕНТНОГО ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Постановка проблеми. Відповідно до Конвенції, якою була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності у 1967 р. у Стокгольмі, інтелектуальна власність об'єднує права, що належать до літературних, художніх і наукових здобутків, виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телевізійних передач, наукових відкриттів у галузях людської діяльності, винаходів та промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень, захисту від недобросовісної конкуренції, всі інші права, що належать до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях. Як бачимо, під загальним терміном об'єднано досить багато різних за змістом і навіть зовнішніми проявами та ознаками явищ. Спільними рисами, які характеризують право на об'єкти інтелектуальної власності, в науковій літературі визнано наступні. Це їхній абсолютний характер, обмеженість строку дії, виключність по відношенню до третіх осіб, обмеженість території застосування. Загальним рисами різних прав інтелектуальної власності є також одноманітність способів правового захисту їх у разі порушення іншими особами [1, с. 27]. Разом із тим впадає в очі певна відмінність у способах правового опосередкування окремих відносин інтелектуальної власності, і ця відмінність передовсім викликана не однаковим характером таких відносин, що обумовлено специфікою об'єктів. Відтак проблематика потребує всебічного дослідження в різних напрямках.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання забезпечення прав на об'єкти права інтелектуальної власності розглядалася в наукових працях В.В. Луця, Р.О. Стефанчука, О.П. Орлюк, І.В. Венедиктової, О.Л. Підпригоди, О.Д. Святоцького О.В. Розгон, Ю.Л. Бошицького, В.О. Жарова та інших. Проте вказані дослідження та наукові розробки здебільшого досліджували змістовну сторону питання і не стосувалися сутності прав інтелектуальної власності в контексті їхніх часових координат і можливостей своєчасного здійснення закладених у них повноважень. Тож відповідна проблематика залишається ще недостатньо опрацьованою і потребує подальшого вивчення.

З огляду на це в даній праці предметом дослідження є темпоральний вплив на порядок виникнення, припинення, способи та можливості здійс-

нення права інтелектуальної власності особи на винаходи та інші об'єкти патентного права.

Мета – дослідити особливості встановлених законодавством часових чинників в їхньому взаємозв'язку з ринком інтелектуальних продуктів, встановлено реальний зміст відповідних темпоральних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Попри схожість сутнісних характеристик темпоральний інструментарій, що забезпечує виміри в патентному праві, кардинально відрізняються від правових механізмів, що опосередковують те ж авторське право. Так, творець отримує статус суб'єкта авторського права від моменту створення твору, при цьому такий результат не залежить від публікації чи іншого оприлюднення. Втім, суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору чи договорів, які стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах (ч. 5 ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2]), але такий вчинок не є обов'язковим, він не породжує. А радше посвідчує назовні факт існування права інтелектуальної власності, яке виникло в момент створення твору.

Деякі складніші темпоральні критерії встановлені законом для реалізації так званого права слідування. Стаття 27 спеціального авторського закону зазначає, що автор твору образотворчого мистецтва, а в разі його смерті спадкоємці впродовж встановленого строку дії авторського права користуються щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди в цьому випадку здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо. Стаття 448 ЦКУ дає більш широке визначення кола об'єктів, щодо яких застосовується право слідування, поширюючи його дію на випадки продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору. Враховуючи, що ст. 433 ЦКУ поняттям літературних та художніх творів охоплює такі явища, як романи, поеми, статті та інші письмові твори; драматичні, музично-драматичні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за доборою або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності, мусимо констатувати, що автор чи його спадкоємці вправі отримувати упродовж часу дії авторського права 5 відсотків від ціни кожного продажу оригіналу твору, причому не тільки на аукціонах, у галереях, салонах чи крамницях, а й у будь-якому іншому випадку.

Втім, вважаємо подібний підхід законодавця навряд чи виправданим, в першу чергу, з огляду на проблемність його реалізації, що і підтверджується практикою.

Від описаних досить спрощених механізмів набуття авторського та суміжного права досить суттєво відрізняється порядок отримання права інтелектуальної власності, встановлений патентним законодавством України. Його набуття пов'язане з державною реєстрацією прав на результати науково-технічної творчості, зокрема винахід, корисну модель, промисловий зразок. Саме внаслідок такої реєстрації вони отримують правову охорону, що посвідчується охоронним документом певної форми – патентом. (ст. 462 ЦКУ). Механізм державного контролю за порядком виникнення та здійснення патентного права інтелектуальної власності обґрунтовується підвищеною соціально-економічною цінністю даного виду творчої діяльності. Згідно з концепцією, висловленою Дж. Локком, монополія особина інтелектуальну власність базується на співставленні двох основних чинників: кожен має право власності на робочу силу свого тіла та розуму і застосування праці до речі, котра не має власника, створює право власності на дану річ. Розгляд даної теорії в контексті прав інтелектуальної власності дозволяє пояснити, чому саме винахідник отримує відповідний патент [3, с. 47].

Первинними суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є автори цих творінь (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [4], ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [5]). Суб'єктами майнового права інтелектуальної власності можуть бути й інші особи, вказані такими за законом. Так, ст. 9 винахідницького закону передбачає право роботодавця на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель). Порядок реалізації вказаного повноваження встановлено наступний. Винахідник подає роботодавцю письмове повідомлення про створений ним службовий винахід (корисну модель) з описом, що розкриває суть винаходу (корисної моделі) достатньо ясно і повно. Роботодавець протягом чотирьох місяців від дати одержання від винахідника повідомлення має подати заявку на одержання патенту чи передати право на його одержання іншій особі або прийняти рішення про збереження службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації. У цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому (його правонаступнику) винагороди відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем.

Як бачимо, механізм набуття роботодавцем майнового права на отримання патенту досить жорстко регламентований, у першу чергу, в темпоральному вимірі його реалізації [6, с. 108]. Якщо роботодавець не виконає зазначених вимог у встановлений строк, то право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) переходить до винахідника або його правонаступника. У цьому випадку за роботодавцем залишається пе-

реважне право на придбання ліцензії. Строк збереження роботодавцем чи його правонаступником службового винаходу (корисної моделі) як конфіденційної інформації в разі його невикористання також обмежений. Він не може перевищувати чотирьох років, інакше право на одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) також переходить до винахідника чи його правонаступника. Подібний інструментарій, хоча і в менш заформалізованому вигляді, застосовується під час здійснення права роботодавця на отримання патенту на службовий промисловий зразок (ст. 8 ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки»).

Порядок отримання патенту також чітко врегульований чинним українським законодавством. У часовому плані він тісно пов'язаний із поданням заявки про видачу патенту. Датою подання заявки є дата одержання Установою (наразі це Державна служба інтелектуальної власності України) матеріалів, що містять принаймні: заяву в довільній формі про видачу патенту (деклараційного патенту), відомості про заявника та його адресу, матеріал, що справляє враження опису винаходу (корисної моделі). У випадку відповідності матеріалів заявки вимогам закону та наявності документа про сплату збору за подання заявки заявнику надсилається повідомлення про встановлену дату подання заявки. Якщо ж матеріали заявки не відповідають вимогам закону, заявнику негайно надсилається про це повідомлення. У разі усунення недоліків протягом двох місяців з моменту одержання заявником такого повідомлення датою подання заявки вважається дата одержання виправлених матеріалів. В іншому разі заявка вважається неподаною, про що заявнику надсилається повідомлення.

Заявник також має право на пріоритет попередньої заявки на такий же винахід (корисну модель) протягом 12 місяців від дати подання попередньої заявки до Установи чи до відповідного органу держави – учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності, якщо на попередню заявку не заявлено пріоритет. Концепція права інтелектуальної власності щодо права пріоритету полягає в наданні винахіднику обмеженого в часі переважного права на отримання патенту або іншого правоохоронного документу внаслідок того, що винахідник вже подав заявку на подібний об'єкт у іншій країні. Основною метою права пріоритету є забезпечення обмеженого періоду, протягом якого заявник може подати міжнародну заявку на отримання відповідного правоохоронного документу, подолавши таким чином негативні наслідки територіальності права промислової власності [7]. Для промислових зразків та торговельних марок пріоритет складає 6 місяців (ст. 13 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 9 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [8]).

Заявник, який бажає скористатися правом пріоритету, протягом трьох місяців від дати подання заявки до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності, подає заяву про пріоритет з посиленням на дату подання і номер попередньої заявки та її копію, якщо ця заявка була подана в іно-

земній державі – учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності У межах цього строку зазначені матеріали можуть бути змінені. Якщо ці матеріали подано несвоєчасно, право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення. Якщо ж строки пропущені заявником через непередбачені і незалежні від нього обставини, вони можуть бути продовжені на 2 місяці з дати закінчення (ст. 15 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Встановлення пріоритету промислового зразка має свої особливості. Так, заявник, який бажає скористатися правом пріоритету, протягом трьох місяців від дати подання заявки до Державної служби подає заяву про пріоритет із посиланням на дату подання і номер попередньої заявки та її копію, якщо ця заявка була подана в іноземній державі – учасниці Паризької конвенції з перекладом на українську мову, або документ, що підтверджує показ зазначеного промислового зразка на виставках, проведених на території держави – учасниці Паризької конвенції. У межах цього строку зазначені матеріали можуть бути змінені. Якщо ці матеріали подано пізніше трьох місяців, то право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення. Щодо заявки в цілому чи її частини може бути заявлено пріоритет кількох попередніх заявок. При цьому строки, початковим терміном яких є дата пріоритету, обчислюються від найбільш ранньої дати пріоритету. Під час встановлення дати пріоритету за попередньою заявкою проводять перевірку відповідності промислового зразка, який зображено в матеріалах попередньої заявки, промислового зразку, щодо якого заявляється пріоритет. Пріоритет поширюється лише на ті ознаки промислового зразка, які зазначені в попередній заявці, пріоритет якої заявлено [9, п. 3.3].

Якщо об'єкти інтелектуальної власності створено двома чи більше особами незалежно один від одного, то право на одержання патенту (декларційного патенту) на винахід, патенту на промисловий зразок чи декларційного патенту на корисну модель належить заявнику, заявка якого має більш ранню дату подання до Установи або, якщо заявлено пріоритет, більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або за якою не прийнято рішення про відмову у видачі патенту.

Після того як заявка прийнята Установою до розгляду, відбувається її дослідження компетентними органами. З огляду на необхідність відповідності вказаних об'єктів техніко-економічним вимогам, отримання патенту супроводжується дотриманням певної процедури. Мова йде про встановлення умов патентоздатності. Скажімо, винахід має бути новим, промислово придатним та мати винахідницький рівень. Що стосується корисної моделі, то набуття права інтелектуальної власності на неї визначається законодавцем внаслідок дотримання двох умов патентоздатності – новизні та придатності для промислового використання. А промисловий зразок набуває властивості бути забезпеченим патентним посвідченням, якщо він відповідає умові патентоздатності – новизні. Відповідність об'єкта, вка-

заного в заявці, описаним критеріям встановлюється шляхом проведення необхідних експертних досліджень (формальна та кваліфікаційна експертизи). Тривалість подання необхідних документів, уточнюючих довідок та часу проведення цих досліджень визначається законодавством (ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Тож, як бачимо, між моментом створення певного об'єкту та визнання його винаходом, промисловими зразком чи корисною моделлю проходить певний, іноді досить тривалий період. Упродовж його перебігу винахідник мусить обґрунтувати промислову придатність винаходу (як правило, це пов'язано з виготовленням промислової (пробної) партії пристрою чи іншого об'єкту), підготувати та подати заявку до Установи, дочекатися позитивного висновку експертиз та видачі патенту, який попередньо треба оплатити. При цьому інтервал між моментом, коли пристрій, спосіб чи інший об'єкт, що претендує на патентний захист шляхом визнання його винаходом, став публічно відомим та часом подання заявки до установи, не повинен перевищувати одного року, бо інакше він втратить таку ознаку патентоздатності, як новизна. Щодо промислового зразка, то визнання його патентоспроможним не спростовується розкриттям інформації про нього автором або особою, яка одержала від автора прямо чи опосередковано таку інформацію протягом шести місяців до дати подання заявки до установи, або якщо заявлено пріоритет до дати її пріоритету [10, с. 190].

Між тим монополія, що забезпечує право інтелектуальної власності на об'єкти науково-технічної творчості, не може бути абсолютною, в усіх суспільствах вона досить жорстко обмежена в часі. При цьому враховується й існуюча конкуренція аналогічних товарів, технологій, торговельних марок тощо. Відтак згідно з нашим законодавством строк дії деклараційного патенту встановлено тривалістю 10 років, патенту на винахід – 20 років (ч. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Обчислюється вказаний період не від моменту видачі чи реєстрації патенту, а від часу подання заявки. Але, як ми вже розказували вище, від моменту подання заявки до видачі (реєстрації) патенту спливає тривалий строк, більш того, до закінчення встановленого законом часу чинності охоронюваного права інтелектуальної власності (наприклад, до спливу 10 літнього періоду існування деклараційного патенту) з урахуванням тривалості різноманітних експертиз, часу на оскарження подібних дій та поширеного в Україні нехтування судами встановленого законом строку для розгляду спорів, досить вірогідною (та підтвердженою на практиці) є ситуація, коли суб'єкт, що подав заявку до Установи, так і не отримує патентного захисту свого інтелектуального права з огляду на сплив строку чинності патенту, який, повторимо, обчислюється від моменту подачі заявки. У кращому разі суб'єкт звернення отримує правовий захист свого права на винахід, але його тривалість явно буде значно меншою від номінального строку чинності патенту. Відтак права, що впливають з патенту, діють від дати публікації відомо-

стей про його видачу, а сам патент стає чинним набагато раніше – від дати подання заявки.

Висновки: Як ми переконалися, головна проблема щодо часового виміру прав інтелектуальної власності на об'єкти патентного права перебуває в площині тривалості виключних прав творця. На наше переконання, дане питання потребує прискіпливої уваги. Звісно, бажаний результат може досягатися за рахунок коригування темпоральних координат виключних прав творця. Але то не обов'язково. Одним із способів його досягнення є вдосконалення чинного законодавства про примусове відчуження прав на винахід, коли за рішенням суду надається дозвіл заінтересованій особі на використання винаходу (корисної моделі) з визначенням обсягу його використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати винагороди власнику патенту. Наразі слід встановити більш конкретні підстави для подібних вчинків та механізм (в тому числі і часові чинники) їхнього здійснення. Крім того, назріла необхідність змінити правила обчислення строків чинності майнових прав, що випливають із патенту (те ж саме стосується і свідоцтв). Строки чинності патенту, яким посвідчується право інтелектуальної власності творця, повинні обчислюватися від моменту їхньої державної реєстрації. Це дозволить наповнити зміст даного охоронного документу реальною сутністю відповідно до свого призначення впродовж усього періоду дії.

Література

1. Воробьева К.И. Интеллектуальная собственность как объект правовой и экономической защиты [Текст] / К.И. Воробьева, С.И. Корочкова // Научная периодика: проблемы и решения. – № 4 / 2011 – С. 27.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Locke J. The Second Treatise. Section 27 in Two Treatises of Government edited by Peter Laslett. Cambridge University Press. 1970. – 464 p.
4. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
5. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
6. Воронін Я. Проблеми регулювання правових відносин між працівником та роботодавцем, які виникають внаслідок створення службового винаходу [Текст] / Я. Воронін // Право України. – 2009. – № 5. – С. 107.
7. Рішення Апеляційної палати Європейського патентного відомства № 15/01 від 17 липня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/pdf/t010015ex1.pdf>.
8. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 198 від 18.03.2002 року «Про затвердження Правил розгляду заявки на промисловий зразок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0313-02>.
10. Ульянова Г.О. Реалізація права інтелектуальної власності на промисловий зразок [Текст] / Г.О. Ульянова // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – Вип.1(2). – 2015. – С. 190.
11. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>.

А н о т а ц і я

Гуйван П. Д. Часові характеристики патентного права інтелектуальної власності. – Стаття.

У роботі проведено дослідження темпоральних чинників, що визначають тривалість окремих процесів під час набуття та здійснення права інтелектуальної власності на об'єкти патентного права. Вивчені питання щодо порядку отримання патенту та окремі часові виміри даного процесу. Зроблено порівняльний аналіз механізмів фіксації права інтелектуальної власності на різні об'єкти. Виявлені окремі невдалі підходи, що мають місце в чинному українському законодавстві. Запропоновані заходи для поліпшення ситуації в коментованій сфері.

Ключові слова: строк дії виключних майнових прав інтелектуальної власності, строк дії патенту.

А н н о т а ц и я

Гуйван П. Д. Временные характеристики патентного права интеллектуальной собственности. – Стаття.

В работе проведено исследование темпоральных факторов, определяющих продолжительность отдельных процессов при приобретении и осуществлении права интеллектуальной собственности на объекты патентного права. Изучены вопросы о порядке получения патента и отдельные временные измерения данного процесса. Сделан сравнительный анализ механизмов фиксации права интеллектуальной собственности на различные объекты. Выявленные отдельные неудачные подходы, которые имеют место в действующем украинском законодательстве. Предложены меры по улучшению ситуации в комментируемой сфере.

Ключевые слова: срок действия исключительных имущественных прав интеллектуальной собственности, срок действия патента.

S u m m a r y

Guiwan P. D. Temporary characteristics of the patent right of intellectual property. – Article.

The work investigates the temporal factors that determine the duration of individual processes when acquiring and implementing intellectual property rights to objects of patent law. Questions on the procedure for obtaining a patent and certain time measurements of this process were studied. A comparative analysis of the mechanisms for fixing the right of intellectual property to various objects is made. Identified some unsuccessful approaches that take place in the current Ukrainian legislation. Suggested measures to improve the situation in the commented area.

Key words: term of validity of exclusive property rights of intellectual property, term of validity of a patent.